

SZEMLE

PÓSÁN LÁSZLÓ – VESZPRÉMY LÁSZLÓ – ISASZEGI JÁNOS (Szerk.)

VALLÁSHÁBORÚK ÉS FELEKEZETI KONFLIKTUSOK

(Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020. 519 o. ISBN 978 963 327 559 7)

A Pósan László, Veszprémy László és Isaszegi János által szerkesztett *Vallásháborúk és felekezeti konfliktusok* című tanulmánykötet a Zrínyi Kiadó gondozásában jelent meg 2020-ban, egy 2013-ban indított sorozat ötödik köteteként.¹ A mű elsősorban a világtörténelem nagy háborúinak vallási motivációit vizsgálja, illetve bemutatja, hogy milyen szerepet játszott a vallás az egyes konfliktusok kirobbanásában, lefolyásában és lezárásában. A fegyveres és a felekezeti konfliktusok mellett a kötet azt is tárgyalja, hogy a vallás milyen szerepet játszott az egyes korszakokban, de a vallás és a politika kapcsolata is központi témájának tekinthető.

Szerkezetileg három egységre osztható. Az első részben tizenegy tanulmány szerepel, amelyek az ókor és a középkor vallási konfliktusaival foglalkoznak, emellett pedig rálátást nyújtanak az egyes korszakok vallási sajátosságaira és jellemzőire is. Ezek témája a részegységen belül rendkívül változatos, egyaránt foglalkoznak a Mediterráneum és a Közel-Kelet térségével, Angliával, Közép-Európával, továbbá a Litván Nagyfejedelemség egykori területével. Egyes tanulmányokban – például Igaz Levente *Berber dinasztiák hadjáratai a terjeszkedő keresztény államok ellen. A középkori iszlám szélsőségei az ibér-félszigeti reconquista idején* című tanulmányában – a hadászati események és a hadsereg szervezésében bekövetkező változások játszanak központi szerepet, míg másokban – például Takács Levente *Vallási türelem és vallásüldözés a Római Birodalomban*, Font Márta *A magyar-lenygel kelet-európai expanzió és az uniós törekvések* vagy Pósan László *Vallások és egyházak a középkori Litvániában* című írásai – a vallási sokszínűség bemutatása. A valláspolitikai változásai Forisek Péter *Iustinianus vallásháborúja az ortodoxia védelmében* és Bárány Attila *Lollardok és eretnokség Angliában* munkáiban figyelhetőek meg a leginkább. Az eretnokség kérdése azonban más tanulmányokban is előkerül, többek között Györkös Attila *Az albigensek elleni keresztes háború* munkájában, amely hiánypótlónak tekinthető. Hunyadi Zsolt tanulmánya amellett, hogy körüljárja a szent háború fogalmát, és felsorolja, hogy milyen

¹ A hadtáp volt maga a fegyver. Tanulmányok a középkori hadszervezet és katonai logisztika kérdéseiről. Szerk. Pósan László – Veszprémy László. Budapest, 2013.; Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század). Szerk. Pósan László – Veszprémy László. Budapest, 2016.; Őrzők, vigyázatok a határra! Határvédelem, határőrizet, határvadászok a középkortól napjainkig. Szerk. Boda József – Isaszegi János – Pósan László – Veszprémy László. Budapest, 2017.; Migráció a kora középkortól napjainkig. Szerk. Isaszegi János – Pósan László – Veszprémy László. Budapest, 2018.

motivációi lehettek a keresztes hadjáratoknak, a tanulmány elején található alapos tudománytörténeti áttekintéssel nagyon jól előkészíti a későbbi keresztes háborúkkal foglalkozó munkákat, így például Veszprémy László *Nagy Lajos keresztes hadjáratai a Balkánon* címűt. Összességében a kötet első részét alkotó tanulmányok alapján megállapítható, hogy a kutatókat elsősorban a vallási sokszínűség, az eretnekmozgalmak, a keresztes hadjáratok, a vallás és a politika kapcsolata, a vallásháborúk okozta kulturális, hadászati és politikai változások érdekelték. Ezek mellett azonban Köves Slomó *A Tóra és az ókori vallásháborúk* című tanulmányában a háborúval kapcsolatos morális és vallási kérdések, míg Tölgel László *A szent lándzsától a huszártárcsáig – a keresztény hit fegyverjelképei és a kereszténység jelképei a fegyvereken* című munkájában a fegyvereken, páncélokon és a pajzsokon szereplő szimbólumok és feliratok is előtérbe kerültek.

A kötet második részében nyolc tanulmány szerepel, melyek a kora újkor és az újkor vallási konfliktusaival foglalkoznak, amelyek főként a reformációhoz és a török-ellenes harcokhoz kapcsolódnak. Emiatt talán érdemes lett volna Varga Szabolcs *Vallási erőszak és reformáció a 16. századi Európában és a Magyar Királyságban* című tanulmányát előrébb venni, mivel Varga Szabolcs tisztázza a reformáció és a vallásháború fogalmát is, ezzel pedig jól bevezetné a hasonló témájúakat. A munkákban rendre felbukkan az a kérdés, hogy a vallás milyen szerepet játszott a kialakult konfliktusokban, valamint számos esetben felmerül az is, hogy egyáltalán a vallás motiválta-e egyes konfliktusok kialakulását. Ez a probléma talán Kármán Gábor *A harmincéves háború Magyarországon mint vallásháború* című tanulmányában figyelhető meg leginkább. A részegységen belül gyakran előkerül az a megállapítás, hogy a korszakban nem volt példátlan a vallási indíttatásból származó erőszak, valamint a propaganda is fontos szerepet játszott az egyes konfliktusok kialakulásában. Emellett pedig gyakran előkerül a vallásszabadság kérdése is.

A kötet harmadik részébe hat tanulmány került, amelyek a legújabb kori és jelenkori politikai konfliktusokkal, valamint részben ezek vallási hátterével foglalkoznak. A tárgyalt témák – hasonlóan a kötet első részéhez – rendkívül változatosak. Schrek Katalin *Kultúrzonák találkozása – Oroszország és a kaukázusi népek kapcsolatrendszer a 19. században* című tanulmánya bemutatja a kaukázusi térség vallási és kulturális sokszínűségét, és megemlíti, hogy a Kelet-Kaukázusban zajló Oroszország elleni küzdelemre a muszlim népek egyfajta szent háborúként tekintettek. Barta Róbert *Vallási feszültségek, politikai és fegyveres konfliktusok Írországon a 19–20. században* című munkája először arra keresi a választ, hogy milyen történeti, politikai, társadalmi és ideológiai aspektusai vannak az észak-keleti vallási konfliktusok kialakulásának, illetve magának a konfliktusnak. Pallai László munkájában hangsúlyosan előkerül a náci ideológia és a náci egyházpolitika vizsgálata. A tanulmánykötet utolsó három munkája a közel-keleti térséghez kapcsolódik. Surjányi Dávid a Templom-hegyhez kapcsolódó vallási konfliktusokat mutatja be, a modernkori eseményeken kívül kitérve az ókori és középkoriakra is. Surjányi Fanni tanulmánya a közel-keleti keresztényekkel és a keresztényüldözésekkel foglalkozik. A kötet utolsó tanulmányában Abdessamad Belhaj a közel-keleti konfliktusok Európára gyakorolt hatásait és kö-

vetkezményeit vizsgálja, emellett pedig kitér a kurd-török konfliktusra, az iraki konfliktusra, a szíriai polgárháborúra és a terrorizmusra is. A kötetet névmutató zárja.

Általában véve elmondható, hogy a bemutatott témák rendkívül változatosak, így a kötet szélesebb olvasóközönség számára készült. A tanulmányok alaposan körüljárják a vallás-háborúkkal és a felekezeti konfliktusokkal kapcsolatban felmerülő szakmai problémákat, bemutatva a legújabb szakirodalmi eredményeket és megközelítéseket is. Szövegük pedig minden esetben olvasható és közérthető, ezért a kötetet nemcsak a szakemberek, hanem a vallástörténet és a vallásháborúk iránt érdeklődők is haszonnal forgathatják.

Kapi Péter

SÍPOSNÉ KECSKEMÉTHY KLÁRA

CZETZ-ALBUM

Czetz János honvéd tábornok nyomán Argentínában. A Colegio Militar de la Nación alapításának 150. évfordulója 1869–2019

(Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020. 200 o., ISBN 978-963-327-822-2)

Kifejezetten szép, keménykötésű küllemével komoly, tekintélyes tartalmat ígérő könyv a Czetz-album. Belelapozva azonban elbizonytalanodik az ember, különösen akkor, ha az 1848–1849-es szabadságharc méltatlanul elfeledett honvéd tábornokáról szeretne a küllem által sejtetett gazdag, új ismereteket szerezni. A tartalomjegyzékből ugyanis az látható, hogy a hat fejezetből egyetlen foglalkozik Czetz életútjával. Igaz, az alcím jelzi, hogy a kötet a tábornok argentinai tevékenységére koncentrál, de a történelmi érdeklődésű olvasó megenedően még reménykedhet ilyen vonatkozású tartalomban a többi fejezetről is. Ez azonban csak részben valósul meg, mondhatni eléggé kicsi részben. Másfél fejezetben még csak-csak, a többiből egy érinti, kettő viszont meg sem említi központi alakját. De nézzük sorra.

A kötet tekintélyét emelendő szokatlanul sok köszöntő, ajánlás és bevezető szövegrész összességében a kisebb terjedelmű fejezetek anyagát is meghaladja. A honvédelmi államtitkár köszöntője, két nagykövet és a fővárosi örmény önkormányzati elnök asszony ajánlásai mind kiemelték Czetz János két nemzet történetében is nyomot hagyó életművének jelentőségét, különös tekintettel példaértékűségére. A bevezető pedig képbe helyezi az olvasót, hogyan is adódott lehetőség Czetz argentinai nyomainak könyvben történő megismertetésére. Az argentin tisztképzés alma materének 150. évfordulás emlékünnepejére – a helyi magyar diaszpóra évtizedeken át folytatott, és jó érzékkel Czetz János emléke köré szerveződő nagyszerű közvetítő tevékenysége nyomán – a magyar társintézmény is meghívást kapott, s egy tisztje (a kötet szerzője) két kadéttal képviselhette az egykori szabadságharcos tábornok hazáját 11 nemzet között. Ez a megemlékezés fogja aztán keretbe a kötetet, illetve a katonai akadémia alapításának 150. évfordulója lesz az a vezérfonal, ami köré fonódik a tartalom,